

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ПІДХОДИ ДО ПРОФІЛЬНОГО НАВЧАННЯ УЧНІВ У ФРН

*І. Б. Бойчевська
аспірант*

УДПУ імені Павла Тичини

Постановка проблеми. Після отримання незалежності у системі освіти України спостерігалась тенденція створення загальноосвітніх шкіл різного типу (гімназій, ліцеїв, колегіумів), а також шкіл, у яких використовуються методи навчання розвинутих країн Заходу (переважно, це приватні школи). Відповідно до Концепції профільного навчання «старша школа має функціонувати як профільна, що створюватиме сприятливі умови для врахування індивідуальних особливостей, інтересів і потреб учнів, формування у школярів орієнтації на той чи інший вид майбутньої професійної діяльності. Профільна школа дозволяє реалізувати принцип особистіснозорієнтованого навчання, що розширює можливості учня у виборі власної освітньої траєкторії» [3, с. 3]. У загальноосвітніх школах відбувається переорієнтація традиційних форм і методів у напрямку розвитку творчого потенціалу учнів, аналітичного мислення, навичок самостійної роботи, індивідуалізації навчання, що є наслідком впровадження Закону «Про загальну середню освіту». Так як вітчизняна школа ще не набула достатнього досвіду в цій навчальній сфері, тому є доцільним звернутися до досвіду зарубіжних країн, зокрема Німеччини, де навчання спрямоване на розкриття здібностей кожної дитини.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Починаючи ще з 60-х років минулого століття німецькі фахівці розробляють теоретичні і практичні засади профільної освіти школярів. Тоді вийшла друком наукова праця „Криза німецької системи освіти”, автор якої, Г. Піхт, висвітлив наріжні проблеми профільного навчання у контексті загальних тенденцій реформування середньої освіти в Німеччині. Концепція профільного навчання в німецькій школі створена на основі теоретичного доробку таких педагогів, як Х. Бланкертц, В. Ділтей, В. Клафкі, В. Флітнер, Х. фон Хентіг, У. Херман. Окремі питання, пов'язані з профільною організацією шкільного навчально-виховного процесу, розглядають у своїх працях О. Болноу, Т. Пелстер, К. Фур, Д. Шваніц.

Теоретичні праці науковців Німеччини щодо різних аспектів функціонування середніх та професійних навчальних закладів

Німеччини були проаналізовані українськими та російськими дослідниками. Так, висвітлено передумови становлення та розвитку профільного навчання у гімназіях Німеччини (М. Васильєва, Б. Вульфсон, З. Малькова, Л. Писарева, Н. Сергєєва), основні теорії змісту освіти в старших класах гімназій Німеччини (М. Васильєва, Н. Нікандров, В. Мітіна, Л. Писарева), завдання і основні шляхи реалізації профільного навчання (В. Кравець, О. Локшина, О. Піскунов).

Метою статті є аналіз сучасного стану профільного навчання учнів у системі другого ступеню освіти ФРН.

Виклад основного матеріалу. Школи Німеччини мають великий досвід диференційованого та індивідуалізованого навчання. Вже майже століття у цій країні існує багатогалузева шкільна система, до якої належать школи різних типів, у тому числі гімназії, ліцеї, приватні експериментальні школи, діють системи розвивального навчання. Перші спроби створити школи, які б орієнтувались на особистість учнів, належать ще до реформаторської педагогіки початку ХХ століття. Внаслідок реформування системи освіти Німеччини у 70-х роках ХХ століття відбулися зміни у нормативних документах, які повністю легалізували такі форми навчання, як “вільна робота” та “проектні тижні” у всіх типах шкіл і рекомендували внести їх у розклад уроків.

Концептуальні підходи до профільного навчання учнів у ФРН обґрунтовані в державних документах, які діють на рівні федерації та окремих земель, і в яких розкривається сутність, мета і принципи організації профільного навчання, структура профільного навчання, допрофільна підготовка учнів, цілі, завдання і організаційні засади профільного навчання. Зокрема вони визначають загально-дидактичні принципи: принцип науковості, принцип усвідомлення та активності (учень розуміє цілі та завдання навчання), зв'язку теорії з практикою (професійна орієнтація учнів), принцип міжпредметних зв'язків, на основі якого створені навчальні плани для профільного навчання, принцип систематичності та послідовності, принцип диференціації та індивідуалізації.

Варто зауважити, що у системі середньої освіти Німеччини профільному навчанню передують допрофільна підготовка, яка забезпечує підготовчий етап навчання учнів у класах певного профілю і має за мету «не лише виявлення професійних орієнтацій учнів, переважних схильностей в різних галузях знань, але й

формування інтересів, потреб, самомотивованого самостійного навчання як усвідомленої навчальної діяльності» [1, с. 67]. Вона починається з 7-8 класу і здійснюється в основній, реальній, загальній школах і в гімназії, за допомогою вибірково-обов'язкових і вибіркових предметів. У основній школі допрофільна підготовка має переважно професійне спрямування, у реальній, загальній школі і гімназії вона охоплює як професійне, так і академічне навчання. Базовим предметом допрофільної підготовки в основній школі є трудове навчання, а її особливість полягає у проходженні учнями виробничої практики, яка триває два тижні і є одним з найефективніших заходів у рамках предмету «Вибір професії», адже дозволяє прийняти рішення про вибір професії. По закінченню практики учні пишуть звіт у формі твору або проекту.

Російський науковець Л. Виготський говорив, що «вибір професії – це не тільки вибір тієї чи іншої професійної діяльності, а й вибір життєвого шляху, пошук свого місця в суспільстві» [2]. Власне вибір професії включає в себе два основних компоненти: 1) вибір спеціальності; 2) визначення рівня кваліфікації майбутньої праці, об'єму й тривалості підготовки [5, с. 176]. Зважаючи на складну ієрархізовану і розгалужену структуру німецької системи середньої освіти, зважений вибір зробити досить непросто, тим більше, що він зумовлюється навчальними успіхами учнів. За таких умов предмет «Вибір професії» (Berufswahlunterricht), що є ключовим у навчальній програмі «Робота-Економіка-Техніка» та охоплює учнів з п'ятого по десятий клас, набуває все більшого значення. Власне, метою цього предмету є підготовка учнів до вибору професії, до світу праці та економіки [4, с. 45].

Профільне навчання у ФРН реалізується на вищому гімназійному ступені (Gymnasiale Oberstufe), який складається з фази введення (10 клас) і кваліфікаційної фази (11-12 класи) завдяки організації основних і поглиблених навчальних курсів. Основні курси передбачають надання учням базових знань із шкільних дисциплін з елементами науковості. Поглиблені курси більшою мірою зорієнтовані на самостійне навчання учнів, на підготовку до вступу у вищі навчальні заклади. У гімназіях існує шість профільних напрямів навчання: у класичній гімназії обов'язковим є вивчення трьох іноземних мов – латини, англійської мови та давньогрецької; у гуманітарній – англійської, французької, іспанської чи італійської

мов; у математично-природничій – двох іноземних мов, математики і природознавства.

На фазі введення за кожним учнем закріплюється тьютор, який пояснює йому специфіку системи курсів і допомагає визначитися з вибором основних і поглиблених курсів. Тьютор виступає у ролі порадики і спостерігача, не обмежуючи самостійності учня та сприяє визначенню з майбутньою професією. Для забезпечення ефективної профільної підготовки та професійної соціалізації з учнями працюють професійні консультанти, які допомагають вирішити такі питання: вимоги до професії; спроможність щодо праці за професією; інтереси до професії; типові професії і сфери професій; освітні шляхи, можливості професійної підготовки під час навчання у ВНЗ; підвищення кваліфікації; тенденції розвитку професій, тощо. Крім того, з метою професійної орієнтації з учнями працюють психологи, які допомагають визначитися з майбутньою професією.

На думку німецьких педагогів, однією зі складових профільного навчання є ознайомлення учнів із предметом на науковому рівні. Ідеї Х. фон Хентіга щодо посилення профільної підготовки учнів за рахунок позакласної та позашкільної роботи знайшли своє втілення в розмаїтті навчальних курсів, факультативів, гуртків, які широко практикуються у шкільних закладах [6]. У своїх працях німецькі вчені наголошують на необхідності розвитку в учнів таких якостей, як самостійність і відповідальність у процесі профільного навчання, що сприяють соціальній інтеграції, обстоюють індивідуальний підхід до профільної підготовки учнів, а головний механізм його реалізації вбачають у системі різнорівневих навчальних курсів. Наукові праці Г. Піхта про тісний зв'язок між наукою і шкільною освітою істотно вплинули на створення навчальних програм у гімназіях, що мають науково-пропедевтичний зміст [7, 8].

Висновки. Таким чином, профільне навчання у Німеччині здійснюється на вищому гімназійному ступені завдяки основним і поглибленим навчальним курсам, а його метою є виховання особистості, здатної до самореалізації, інтеграції у суспільстві та навчатися у вищому навчальному закладі. Профільному навчанню передують допрофільна підготовка. Варто відзначити, що німецькі школярі в залежності від успішності розподіляються за нерівноцінними напрямками освіти в досить ранньому віці, а з вибором майбутньої професії вони повинні визначитися вже на восьмому році навчання, чому сприяє запровадження шкільного

предмету «Вибір професії». Для вдалого функціонування профільного навчання з учнями працюють психологи, тьютори та професійні консультанти, які здійснюють індивідуальний супровід у навчальній та професійній орієнтації, а відтак і у життєвому самовизначенні та професійній соціалізації.

Література:

1. Бібік Н. М. Профільна школа: проблеми науково-методичного супроводження / Н. М. Бібік, М. І. Бурда // Наукові записки Вінницького державного пед. університету ім. М. Коцюбинського. – 2004. – № 11. – С. 66-68.
2. Виготський Л. С. Избранные психологические исследования / Л. С. Виготський. – М., 1956. – 256 с.
3. Концепція профільного навчання у старшій школі // інформ. зб. МОН України. – К., 2003. – № 24.
4. Кузів М. З. Вибір професії чи шлях до професійної підготовки / М. З. Кузів // Вісник Черкаського університету. Серія Педагогічні науки. – Черкаси, 2008. – Випуск 124. – С. 43-47.
5. Новікова О. А. Мотиваційні чинники формування професійних якостей у студентів ВНЗ / О. А. Новікова // Сучасні педагогічні технології і освітні системи XXI століття: Матеріали V Міжнародної науково-практичної конференції (15-16 листопада 2007 р.) / Відп. ред. О. М. Барно. – Кіровоград: Вид-во КІРОЛ «Україна», 2007. – С. 175-180.
6. Hentig H. Die Schule neudenken. Eine Übung in pädagogischer Verkunft. / H. Hentig. – München, 1993. – 336 S.
7. Picht G. Die deutsche Bildungskatastrophe: Analyse und Dokumentation. / G. Picht. – Olten, Freiburg, 1964. – 247 S.
8. Picht G. Die deutsche Bildungskatastrophe / G. Picht. – München: Walter-Verlag, 1965. – 247 S.